

Dyregravregistreringer på Tolgas østside

Av Per Ove Lilleeng

Rundt Tolgas østfjell er det ca. 1000 dyregraver. Tolgas østfjell avgrenses slik: Glomdalen, Gammeldalen, Brydalen, Spekedalen, Orvdalen, Holøydalen, Kåsa og Hodalen. Hovedforekomstene ligger slik:

1. Spekedalen/Orvdalen: ca. 250 graver (Paus)
2. Trangdalen: ca. 200 graver (Tingstad)
3. Knappåsen/Hummelvold: ca. 200 graver (Lilleeng)
4. Tolga/Eid: ca. 250 graver (Eggen/Lilleeng)

Foruten disse finnes det en rekke mindre systemer i Øversjødalen, Holøyen, Kåsa, Hodalen, Spekedalen, Rausjødalen, Klettdalen og Gammeldalen.

I Spekedalen og Gammaldalen kan en vente å finne flere graver da disse områdene ikke er systematisk undersøkt. Trass i iherdig leting inne på fjellet er det ikke funnet graver/fangstanlegg slik vi kjenner til fra Rondane. Vi har bare skoggraver, dyrene ble ikke drevet i disse gravene. Derimot finnes det mange tufter inne på fjellet som har vært boplasser for samene og andre som kan ha vært i bruk i gammel tid.

Hvor gammel er gravene? Barth har datert den

første skogen til å være ca. 8000 år gammel fra forskjellige steder i Nord-Østerdal. Et elghorn som ble funnet i ei myr i Vingelen er ca. 8000 år gammel. En kan derfor anta at grunnlaget for

Einar Eggen i en av de store dyregravene

Foto: Per Ove Lilleeng

bosetning er svært gammelt. Langs Hodalssjøen er det funnet flere steinalderboplasser. Vi har noen få dateringer fra dyregraver i Tolga. Barth har ei datering som er ca. 5000 år gammel fra Trangdalen. Denne dateringa er noe usikker. Blegen Walhovd har datert ei kjøttgrop fra Trangdalen til

å være ca. 3000 år gammel og ei dyregrav fra Knappåsen til å være ca. 2000 år. Denne grava hadde flere bruksfaser. En kan derfor anta at det har vært bosetting her i eldre steinalder (ca. 6000 - 4000 år før Kr.) Noe som utgravinger fra Innerdalen antyder (Orkla prosjektet, årsrapport 1980,

Einar Eggen sitter ved ildstedet i en av tuftene på Eid. Tufta har en oval form og diam. ca. 5 m. Det er tydelig inngang på langsiden og ildsted på tverrsiden.

Foto: Per Ove Lilleeng

DKNVS, arkeologisk avdeling Trondheim, 1981, L. Gustavson og A. Paus). Om dette var helårsbosetning eller bare om sommeren er vanskelig å ha noen sikker formening om. For å få et vesentlig

bedre klima må en helt ned til kysten ved Trondheimsfjorden. Spørsmålet hvor lett det var å lagre mat for vinteren og om lagringsdyktige matvarer som korn kan ha blitt dyrket. Fra Innerdalen viser pollendiagram at villbygg kan ha blitt brukt.

Hvis folk levde isolert skulle en anta at hver gruppe utviklet sin egen måte å grave på. Når en ser hvordan gravene er gravd er det ulike måter innen de forskjellige systemene og ikke så stor forskjell fra system til system. De er i alle fall ikke synlig. De fleste av gravene har jorda jevnt fordelt rundt hele grava, andre har jorda lagt opp på tverrsidene (for å få grava djupere) mens andre har all jorda på langsiden. Hvorfor denne forskjellen har vi ikke funnet noen forklaring på.

Ca. 400 graver er nøyaktig oppmålt med lengde, bredde og djupne. Ved bruk av EDB kan det kanskje være mulig å finne forskjeller. Hva slags dyr ble fanget og hvor stort antall dyr ble fanget? I dag blir det skutt ca. 50 elg i dette området og østfjellet har en rensproduksjonskapasitet på ca. 50 - 100 dyr. Forskjellig klimatiske perioder har vel gjort at produksjonen har svingt i takt med disse, men under optimale forhold var det ikke få dyr som kunne bli fanget.

Med hensyn på dyreslag må en kunne anta at både rein og elg ble fanget. Forskjellige størrelser på gravene antyder det, likeledes dyretrekkene slik de er i dag. De store forskjellene på dyregravene inne i det samme systemet er vanskelig å forklare. Store graver er blitt brukt over lenger tid enn de små, de ble brukt over flere tidsperioder slik som grava i Knappåsen antyder. Kanskje var erfaringen at noen graver fanget bedre enn andre og at disse ble vedlikeholdt mens de andre forfalt. Gravene på Eidsmoen varierer i lengde fra 4,7 m

VOLS VANG BEKKEN CQ 101 5-1

Grav	1 Plas. i terrenget					2 Avstand fra forrige grav	3 Mål og orientering			4 Kjernens orientering til rekka		5 Kjernens form			6 Tverr profil			7 Jordvoll			8 Bevaringsstilstand			9 Anmerk.
	Høle	skråning	brink	egg	myr		lengde	bredde	dybde	⊥		rund	tråkt	rektangulært	U	V	W	br.	h	Nor s. o. gi.	Myc s. o. gi.	Virk l. er gjendlyt		
1				x		-	5,10	3,70	1,65		x		x				8,1	1,2	x		373°	1,3 x 0,6		
2				x		55°	5,10	4,70	-		Delvis	egget fylt av søppel					7,9	1,1		x		-		
						Hvor?		3,60														-		
4		x				-	4,20	3,50	1,40		x		x		x		6,3	0,4	x		380°	1,1 x 0,9		
5				x		50	4,30	4,60	1,55		x		x		x		6,2	0,4	x		373°	1,1 x 0,6		
6		x				60	4,20	3,90	1,20		x		x		x		6,4	0,2	x		377°	0,8 x 0,7		
7		x				25	6,10	3,80	1,95		x		x		x		8,4	0,6	x		377°	1,2 x 1,0		
8	x				x	25	4,60	3,60	1,65		x		x		x		7,1	0,2	x		364°	1,0 x 0,6		
9				x		10	3,50	3,50	1,50		x		x		x		6,9	0,4	x		364°	1,2 x 1,0		
10				x		45	Meget likt?				2				-	-				x	318°	-		
11				x		40	4,40	4,20	1,60		x		x		-		6,0	0,4		x	345°	-		
12		x				55	4,30	5,00	1,40		x		x		x		7,6	0,6	x		27°	-		
13				x		65	5,80	4,10	1,20		x		x		x		7,9	0,5	x		350	1,5 x 0,5		
14																								
15																								
16																								
17																								
18																								
19																								
20																								

Eksempel på registreringsskjema

til 9,5 m. Dette er en stor variasjon som er vanskelig å forklare. Viss gravene i utgangspunktet var like store skulle jorda som ble kastet opp antyde størrelsen på grava.

GRAVENE FRA VESLEBEKKEN, EID, LANGS VESLETELA, SVARTÅSFLOEN OG VESLE BJØRSØKLETEN.

Vanligvis følger gravene samme høydenivå. I dette

området ligger gravene i området fra Glomma, ca. 550 m.o.h. og opp i snaufjellet ca. 950 m.o.h. Gravene ligger ikke helt sammenhengende, men utgjør ca. 15 - 20 forskjellige systemer på til sammen 250 graver.

Gravene er registrert i -83. Einar Eggen hadde funnet mange av gravene og han har gjort et stort arbeid under oppmålinga. Gravene er tegnet inn på økonomisk kartverk og det er brukt et registreringsskjema som Blegen Walhovd har utarbeidet. Som det går fram av skjemaet er gravenes plassering i terrenget avkrysset, avstand til forrige grav, innvendig lengde, bredde og dybde er målt. Lengderetninga til kjernen (den skal være parallell hvis gravene ligger i system) kjerneform og tverrprofil på kjernen, størrelsen på jordvullen, bevaringstilstand, lengderetning på kjernen angitt i grader (graver i system skal ha samme gradetall) og til slutt kjernens størrelse. Dette skjema skulle være godt egnet til statistisk behandling.

Enkelte system.

For å vise mer i detalj hvordan gravene er lagt i terrenget, har jeg tatt for meg terrenget rundt Eidssetrene. Her har vi en stor konsentrasjon av graver samt tre forskjellige systemer. Det største går på nordsiden av Vesletela, parallelt med denne. Dette systemet starter nede i dalbunnen, følger bekken på nordsiden, svinger så nordover på østsiden av Storfloen. Trekket går på langs av lia. På sydsiden av bekken er det to systemer. Det nederste, Åshaugvangsystemet, består av 22 graver. Det starter like syd for Tela, krysser Åshaugvangen, følger kommunegrensa opp mot snaufjellet og ender i ei høyde på ca. 850 m.o.h.

Gravene 1-6 ligger ganske parallelt, de første 4 gravene er på samme graden. Grav nr. 7 har vi ikke klart å bestemme retning på da kjernens form er rund. Grav nr. 8 og 9 er små og vanskelig å si om de hører med til systemet. For gravene 10 - 12 blir retningen noe forandret, sannsynligvis fordi dyrene har gått langs ryggen. Fra grav nr. 13 får en den opprinnelige retningen igjen.

Avstanden mellom gravene varierer noe. Enkelte plasser er det mye silt/myrsig slik at det har vært vanskelig å få gravene til å stå åpen. Avstanden mellom 1 og 2 og 3 og 4 kan forklares ut fra dette. Hvorfor det er så stor avstand mellom 10 og 11 (fastmark) må ha noe med trekkvanene å gjøre.

Ellers er det små variasjoner på størrelsen på gravene.

Det andre systemet, Volsvangbekkssystemet ligger omtrent vinkelrett på det som er beskrevet ovenfor. Her er det ikke noe trekk idag sannsynligvis grunnet setrene nedenfor. Hovedtrekket har gått på begge sider av bekken fordi avstanden mellom gravene er minst der. Grav nr. 12 har en uforklarlig retning. Den ligger ca. 90° på hovedrekka. Også her er det små variasjoner på størrelse.